

Til Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep.
0030 Oslo

21.06.02

Høringsnotat om NOU nr. 1. – 2002 "Fortid former framtid".

Landsstyret i Forbundet KYSTEN har behandlet kulturminneutvalget innstilling "*fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*". Styret er positiv til at kulturvern settes på dagsorden og håper at de politiske myndigheter innser alvoret i de problemer som kulturvernet sliter med og er villige til å gjøre situasjonen bedre.

Innstillingen fra kulturminneutvalget inneholder mange problemstillinger og forslag til en ny kulturminnepolitikk, og i sin helhet støtter Forbundet KYSTEN utvalget i at kulturvernfeltet må styrkes på de fleste områder. Organisasjonen uttaler seg om disse områdene:

1. Vi etterlyser en egen plan for forvaltning og formidling av mangfoldet i kystens kulturhistorie.
2. Kompetanseoppbyggingen innen håndverk må styrkes ved aktiv bruk av kompetansereformen og samarbeid mellom Norsk Håndverksutvikling fartøyvernssentrene og studieforbundene.
3. Kulturminnefondet må opprettes som en stiftelse og få en avkastning på minimum 100 millioner.
4. Driftsstøtten til de frivillige organisasjoner må økes og det frivillige arbeid lokalt må stimuleres og oppmuntres med styrkede økonomiske vilkår.
5. Fartøyvernet rolle må synliggjøres og forsterkes.
6. Forbundet KYSTEN er skeptisk til å delegere ansvaret for kulturvernet til kommunene før områder som økonomi, kompetanse og regelverk er på plass. Frivillige kulturvernorganisasjoner på lokalplan har liten mulighet til å oppfylle den rollen de er tiltenkt.

De forskjellige punktene vil bli utdypet i vedlegg som er en del av høringsnotatet.

Forbundet KYSTEN ber myndighetene å ta synspunktene i betraktning. Styret håper at de innspill som kommer fra mennesker som arbeider innen kulturvernsektoren blir behandlet på en skikkelig måte, og ønsker lykke til med arbeidet videre!

Med vennlig hilsen
Forbundet KYSTEN

Arne Hole (Sign)
Styreleder

Per Hillesund
Generalsekretær

Vedlegg til høring om NOU nr. 1 - 2002

Her er en utdyping av de punkter som står på forsiden. Innstillingen fra kulturminneutvalget har mange anbefalinger og de fleste vil gi kulturvernet et løft. Forbundet KYSTEN synes imidlertid at mange av anbefalingene kunne vært mer konkrete i sitt innhold og håper en stortingsmelding om emnet vil innholde mer konkrete virkemidler for å heve kulturvernet opp på et akseptabelt nivå. Vi er bekymret for å få en stortingsmelding med gode hensikter, men få konkrete forslag.

1. Kystkultur – et satsingsområde

Under 3.4, der kulturminneutvalget ser på hvilke hovedområder er det særlig behov for en fornyelse av kulturminnepolitikken, er ett av områdene: Bedre vern og formidling av kysten kulturhistorie. De skriver:

"I årene som kommer bør det derfor satses på å få utarbeidet en egen plan for forvaltning og formidling av mangfoldet i kystens kulturhistorie. Helheten i kystkulturen, både det som er på land, det som flyter og det som er under vann, må ses i sammenheng, og også i sammenheng med marine verneplaner på naturvernssiden."

Forbundet KYSTEN er glad for de sterke signalene som det ligger i å ha kystkultur som et av hovedområdene for en fornyelse av kulturminnepolitikken. Vi mener at det ikke bare bør, men må satses på å få utarbeidet en egen plan for forvaltning og formidling av mangfoldet i kystens kulturhistorie. Det er så mange forhold som gjør kystkulturen mer utsatt enn innlandskulturen, og det må man ta hensyn til når man skal ta vare på kulturminnene. Klimaet fører til at bygninger blir utsatt for mye større påkjenninger og har atskillig kortere levetid enn i et tørt innlandsklima. Fartøyer og båter likeså. På samme måte som man innenfor samisk kultur har satt grensen for vern av kulturminner til 100 år, i Nord-Norge til etter krigen, må man vurdere om det i en plan for kystkultur er mulig å ta hensyn til bygninger i de aller mest værutsatte områder langs kysten. Det er helt nødvendig hvis vi ønsker at det overhodet skal bli fredet bygninger i denne sonen. Det er et arbeid som bør komme sammen med en plan for kystkulturen.

I følge Norges Forskningsråds "Rikets miljøtilstand 2030 – et framtidsbilde", vil det bli økt fokus på kulturarven i framtiden. Det er klare signaler om at investeringer i kulturvern er investering i fremtiden. Kulturvern gir mer økonomisk uttelling enn det er pengekrevenende, og det må komme til uttrykk i økte bevilgninger til kulturvern. "Kulturvern er ressurser for verdiskapning, stedsutvikling, og en viktig faktor for menneskers identitetsutvikling og livskvalitet", sier rapporten videre. Kystsonen vil bli en av de sentrale arenaer i framtiden og årsaken er at det ligger et formidabelt verdiskapningspotensiale i kystsonen. Det gjør at vi må satse på kystkultur i tiden framover, ikke bare i ord, men også i handling.

2. Kompetanseoppbygging og utdanning

Det er gledelig å se at man ønsker å satse på kompetanseoppbygging innen kulturvernsektoren. Det trengs i aller høyeste grad, spesielt med tanke på at man ønsker å delegere ansvaret for kulturvernet til kommunalt nivå. Da trenger man konsulenter og saksbehandlere med spesiell kompetanse innen kulturvernfeltet.

Håndverk

Forbundet KYSTEN er like opptatt av å finne måter å ta vare på håndverkstradisjonene som ligger til grunn for alt vernearbeid. Har man ikke kunnskap om bygge- og håndverkstradisjonene, vil man heller ikke være i stand til å restaurere bygninger og båter etter antikvariske retningslinjer.

Under kapittel 11: Kunnskap, forskning og kunnskapsspredning, står det: *”Utvalgets flertall har valgt å fokusere spesielt på anbefalinger overfor skolen, innenfor håndverksutdanningen og konserveringsutdanning, og på kunnskapsoppbygging gjennom forsknings- og utredningsvirksomhet.”* Det vi savner her er satsning på den folkelige opplæring som skjer gjennom studieforbundene. Forbundet KYSTEN er medlem av Folkekulturforbundet, som er et studieforbund som satser på å holde kurs i mange forskjellige håndverkstradisjoner. Handlingsoverført kunnskap eller handlingsbåren kunnskap som det blir kalt, er en viktig måte å drive med opplæring innen håndverk og kursvirksomhet er et fint redskap for denne type kunnskapsformidling.

”Når man bygger et skrog, så må man ta hensyn til betydningen av å ha et lavt tyngdepunkt i båten. Jo høyere tyngdepunktet er, jo større sjanser er det for at båten velter”. Det var bildet en båtbygger brukte for å illustrere hvor viktig det folkelige engasjementet innen kulturvernet er. Innen kompetanseoppbygging står studieorganisasjonene for det folkelige innslag og danner tyngdepunktet innen den folkelig opplæring. Når man i tillegg vet at de fleste kulturminner er i privat eie, så må man styrke studieforbundenes mulighet til å utbre og styrke kunnskapen om, og bruken av håndverk.

Kompetansereformen

Det er i dag mange som sitter inne med stor kompetanse innenfor et håndverk uten å ha papirer på det. Kompetansereformen åpner for at man kan få målt sin kompetanse opp til et visst nivå uten å ha formell utdanning. Dette er en reform som kan få mye å si innen håndverk og det bør komme fram som et virkemiddel innen kulturvernet, som har så mange forskjellige håndverk som er små og truede. Det er av den grunn viktig å få fram hvem som har kunnskap og på hvilke områder man har kunnskap. Disse opplysningene kan bli tydeligere gjennom å bruke kompetansereformen til å synliggjøre folks kunnskap.

Konkret foreslår Forbundet KYSTEN at det opprettes et formelt samarbeid mellom studieforbundene fartøyvernssentrene og Norsk Håndverksutvikling der man utarbeider en plan for hvordan man skal styrke kvaliteten av den kursvirksomhet som drives i kystlag, husflidslag, historielag osv. på en slik måte at det ikke går utover det folkelige engasjement. Kompetansen ligger på

grasrotnivået og det som må til er å stimulere til en bevisstgjøring rundt det å lage gode studieplaner som ivaretar de antikvariske prinsipper som ligger til grunn i vernearbeidet.

”Folkekulturforbundet har arbeidet med et prosjekt som heter: ”Fra studiering til fagbrev”, der man har laget et prosjekt for håndverk som pottemaker, strikking, bunadstilvirker og håndvevere. Prosjektet går ut på at man kan gå hele veien fra å ha deltatt på kurs og opp til å ta fagbrev i håndverket. Dette er en modell man kan bruke på mange typer håndverk for å heve kompetansen. Vi ser for oss at det kan utvikles lignende prosjekter for båtbygging, restaurering av hus, reperslagning, bøkkere og andre utsatte håndverksfag.

3. Kulturminnefondet

Forbundet KYSTEN støtter opprettelsen av kulturminnefondet som et virkemiddel for å styrke økonomien for kulturminner og kulturmiljøer. Fondet bør ha en avkastning på minimum kr. 100 millioner i året og en plan for å vokse. Kulturminnefondet må være et tillegg til de eksisterende tilskuddsordningene, som også trenger å øke i årene framover hvis kulturvernet skal bedres og forringelsen stoppes.

Det er av stor betydning for Forbundet KYSTEN at kulturminnefondet blir organisert som en stiftelse og får en mest mulig selvstendig rolle ved disponeringen av fondets midler. Det er viktig at man tar seg god tid til å finne en god organisering av fondet og vi støtter Fortidsminneforeningens forslag om at det bør komme en stortingsmelding om fondet, slik at alle får uttale seg. Spørsmål som organisering, styrets sammensetning og mandat, hva som kan få støtte fra fondet er viktig å få avklart på en skikkelig måte.

4. Økt driftsstøtte til frivillige organisasjoner

Forbundet KYSTEN er av den oppfatning at de frivillige organisasjonene har en meget sentral rolle innen kulturvernet. Organisasjonene er pådrivere i vernesaker, setter saker på dagsorden og er forvaltere av kulturminner. Alle organisasjoner sliter imidlertid med svært begrensede midler og det forhindrer dem å engasjere seg i flere kulturvernsaker av vital betydning.

Stortingsmelding nr. 27 (1996 – 97) om statens forhold til frivillige organisasjoner, samt medlemsundersøkelser som ”Røtter og vekst. Historielagenes aktiviteter og omfang i 2000” viser omfanget av frivillig arbeid og hvilke verdier det utgjør. Konklusjonen er enkel og grei: Bevilg mer penger i grunnstøtte til frivillige organisasjoner. Det er en god investering!

Lokalt engasjement

Forbundet KYSTEN har et stort lokalt engasjement og vi mener at det med en bedre oppmuntring i økonomisk forstand av frivillig arbeid vil gi tifold tilbake. Forbundet KYSTEN var med å arrangere Kulturminnestafetten 97, som var de frivillige organisasjoners hovedsatsing i kulturminneåret. Arrangementet var et godt eksempel på hvordan stimuleringsmidler utløste stor lokal aktivitet og engasjement og utløste midler fra andre kilder. Forbundet KYSTEN har over 100

kystlag som arbeider lokalt og deres engasjement har avgjørende betydning for bevaring av bygninger, fartøyer og gjenstander knyttet til kystkulturen. Egeninnsatsen er enorm, men de mangler økonomiske midler.

For å stimulere det lokale engasjement i de frivillige organisasjonene, foreslår Forbundet KYSTEN at man på samme måten som i forbindelse med LA21, lager en ordning der de lokale lagene kan søke om midler til konkrete prosjekter i lokalsamfunnet. Det kan godt gjøres gjennom sentralleddet som samler opp søknadene og formidler en årlig, felles søknad.

5. Synliggjøre og forsterke fartøyvernet

Fartøyvern har vært lite fremtredende innen kulturvernet, men har fått økt oppmerksomhet i den senere tid. Det har ført til at det er egen post på statsbudsjettet og at det er utarbeidet noen fartøyvernplaner. Tiltakene er imidlertid begrensede i forhold til fartøyenes betydning i norsk historie og i forhold til hvor langt forfallet er kommet.

Under 3.2 vurderer kulturminneutvalget situasjonen i dag, og der står det: *"Erfaringene viser imidlertid at tilstanden til en stor del av den fredete bygningsmassen og de verneverdige flytende fartøyene ikke er tilfredstillende og en del av dem er i til dels svært dårlig forfatning."*

Forbundet KYSTEN deler oppfatningen om at det står dårlig til med de flytende kulturminnene tatt i betraktning hvilken betydning sjøfart og fiske har hatt for dette landet. Det har skjedd en opptrapping, men fartøyvernet opplever stadig nye avgifter og påbud som forvansker deres situasjon. Det er også mange fartøyer som det må gjøres betydelig innsats med en gang hvis vi skal kunne bevare dem for framtiden.

Under kapittel fem: Eiere og rettighetshavere er f. eks ikke flytende kulturminner nevnt i det hele tatt. Det er bemerkelsesverdig tatt i betraktning hvor utsatt fartøyer er som kulturminner. De aller fleste fartøyene som i dag utgjør vår kulturarv, er eid av privatpersoner, organisasjoner eller stiftelser. Fartøyvernet er et av de mest dynamiske områdene innen kulturvernet, med entusiaster som bruker all sin tid på å holde fartøyene ved like. For at dette skal fortsette må fartøyvernet få en høyere prioritet enn denne innstilling tilsier. Stikkord er mer økonomisk støtte til både drift og restaurering/vedlikehold, avgiftslettelser, bedre saksbehandling og et register over verneverdige fartøyer i Norge. Det er også viktig at fartøyvernet blir en del av fagopplæringen innen det nye kulturvernfanget. Kunnskapen om kulturminner som f. eks dampbåter er ikke tilgjengelig annet enn gjennom de frivillige og eierne. Det man trenger er forutsigbarhet over lengre tid.

Forbundet KYSTEN er opptatt av at man ser helheten overfor kulturmiljøer, og at man ser fartøyer som en viktig del av større anlegg knyttet til maritime næringer. Havneanlegg, næringsvirksomhet som handel og fiske, handelsplasser osv. er kulturmiljøer det vil være utenkelig å fremstille helheten uten fartøyer. Slike helhetlige kystkulturmiljøer er ekstra utsatt fordi de består både av faste og flytende kulturminner. Kystkulturmiljøene er også knyttet til næring og

omstruktureringer rammer miljøene hardt. I utarbeidelse av en egen plan for forvaltning og formidling av mangfoldet i kystens kulturhistorie, må fartøyene få sin rettmessige plass i en helhetlig tenkning rundt kystkulturmiljøer.

6. Kommunesatsingen

Forbundet KYSTEN er positiv til lokalt engasjement, men er skeptisk til for stor delegering av kulturminneforvaltningen til det kommunale nivå.

Betenkelighetene går på økonomi, kompetanse og prioritering/vilje til å bruke ressurser på kulturvern i kommunene. Det er viktig at denne reformen ikke bare føyer seg inn i rekken av reformer som fører til at kommunene får økt ansvar og oppgaver uten at det følger med midler. Kulturminnevernet må ikke sloss med skole og eldreomsorg i det vanlige kommunebudsjettet.

Vi har observert hvordan strandsoneloven og forbudet om å bygge i 100-meter sonen er blitt utvannet gjennom kommunenes rett til å gi dispensasjon fra loven, og vi er bekymret for at for stor grad av kommunalt ansvar innen kulturvernet kan virke på samme måte. Kulturminnene kan fort tape i forhold til næringsinteresser og andre kommunale oppgaver.

Hvis delegeringen av kulturminneforvaltningen til kommunene skal fungere, må de frivillige organisasjoner ha en sterkere rolle som "vaktbikkje" i lokalsamfunnet. I dag er ikke de frivillige organisasjonene innen kulturvernet i stand til å påta seg vaktbikkjerollen i de fleste kommuner. Det er for liten kunnskap om de frivillige organisasjoner i den kommunale forvaltning, og det økonomiske grunnlag for organisasjonene til å gjøre en innsats er ikke til stede.

Styrking av kompetansen, styrte midler til kulturminnevern i kommunene, og et kontrollsystem som gjør at de sentral vernemyndigheter kan gå inn og overprøve vedtak som er i strid med kulturvernets interesser må være på plass før man setter i gang delegeringen av kulturvernet til kommunene. De er flere av de tiltak vi etterlyser som er beskrevet i innstillingen til kulturminneutvalget.